

NKKM-nytt

NR 4
ÅR 1988
ÅRG 1

INNHold:

Formannen har ordet:
Tale på årsmøtet i Honningsvåg 1

Årsmøtet 1988 - Honningsvåg:
 Årsmøteprogram 5
 Årsmøtereferat 7
 Minneord 18
 Fullmakter til årsmøte 19
 Deltakerliste 20

Fagtema på årsmøtet:
 Museumsetikk - noen innledende betraktninger
 Professor Tore Nordenstam 26

Statsbudsjettet for 1989 33

Museene som satsningsområde for Norsk kulturråd..... 35

NKKM's Film og video-utvalg..... 37

"Forum for friluftsmuseer" Nesbyen 15.-16.september
 Seminarrapport..... 39

Wilse-samlingen ved Norsk Folkemuseum
 Prosjekt og rapport fra Norsk kulturråd..... 43

Nordkalottmuseets årsmøte 1988 45

Televerkets regionkatalog 47

Publikasjoner til salg ved NKKMs kontor 49

Publikasjoner til salg ved Fylkesmuseet for
 Telemark og Grenland..... 51

NKKMs dias-arkiv 52

Kampanje for levende kulturlandskap 1988-89..... 53

Møter - konferanser - seminarer - kurs i 1989..... 55

Som vedlegg til NKKMnytt sendes:

- Høringsbrev vedr. Handlingsprogram 1990-94
- NKKMs Film- og video-utvalg: spørreskjema

Tore Nordenstam:

MUSEUMSETIKK - NOEN INNLEDENDE BETRAKTNINGER.

I etikken pendler en mellom det meget problematiske og det selvfølgelige. Det gjelder allmenetikken, og det gjelder yrkesetikken. Jeg vil prøve å antyde hvorfor det må være slik. Vi kan begynne med å reflektere litt over yrkeskompetanse.

Hva innebærer det å være en kompetent utøver av et yrke? Hva innebærer det for eksempel å være en kompetent utøver av museumsyrket? Et mulig svar kunne være følgende: En kompetent utøver av museumsyrket er en person som har ervervet de kunnskaper som er nødvendige for å utøve dette yrket og som også faktisk bruker disse kunskapene i sin yrkesutøvelse.

Men uttrykket "kunnskaper" er mangeetydig. Iblant avgrenser man kunnskapens område slik at bare påstander som er blitt tilstrekkelig bekreftet hører hjemme der. Kunnskapens område blir da det samme som området for mengden av bekreftede påstander. Kunnskap overhode identifiseres med det som er blitt kalt for "påstandskunnskap". Og da overser man store deler av det som nødvendigvis inngår i all yrkeskompetanse. For å kunne lage sko, f. eks., er det selvfølgelig ikke tilstrekkelig å ha teoretisk kjennskap til det materiale som brukes (lær, gummi, plastikk eller hva det nå måtte være). Skomakeren må først og fremst ha praktiske kunnskaper. Han må være fortrolig med egenskapene til materialet han bruker og han må kunne utnytte disse egenskapene når han gjør det som er hans oppgave å gjøre, nemlig å produsere skotøy. Skomakerens praktiske kunnskaper består av det som er blitt kalt for "fortrolighetskunnskap" og "ferdighetskunnskap".

Påstandskunnskaper, ferdighetskunnskaper og fortrolighetskunnskaper er nødvendige innslag i all yrkeskompetanse. Men det er fremdeles ikke nok. En god yrkesutøver må også bruke sine kunnskaper på en forsvarlig måte. Han eller hun må overholde de regler som i mer eller mindre uartikulert form styrer virksomheten. Han eller hun må vise ansvar i sin yrkesutøvelse, både når det gjelder selve produktet og i forhold til kolleger og publikum. I all yrkeskompetanse inngår det et etisk innslag.

Den internasjonale museumsorganisasjonen ICOM (The International Council of Museums) legger vekt ved det etiske innslaget i museumsyrket. Museumsyrket defineres på følgende måte i ICOMs statutter, artikkel 5:

The museum profession consists of all the personnel of museums or institutions answering the criteria set forth in Articles 3 and 4, having received a specialized technical or academic training or possessing an equivalent practical experience, and respecting a fundamental code of professional ethics.

For å kunne regnes som museumsfagfolk må en i følge denne definisjonen oppfylle tre krav: (1) En må være ansatt ved et museum slik dette defineres av ICOM; (2) en må være i besittelse av de fornødne påstandskunnskapene, fortrolighetskunnskapene og ferdighetskunnskapene; og (3) en må respektere en grunnleggende yrkesetisk kodeks. At det legges vekt ved det etiske innslaget i museumsyrkeskompetansen understrekes ytterligere av det forhold at alvorlige brudd på yrkesetikken kan medføre eksklusjon fra medlemsorganisasjonen. (Se artikkel 16, avsnitt c.)

Som på mange andre områder har en også på museumsområdet prøvd å formulere den grunnleggende yrkesetiske kodeksen i form av et antall etiske regler; **ICOM Code of Professional Ethics**, på norsk **ICOMs museumsetiske regler**. De etiske reglene ble enstemmig vedtatt av den 15. generalforsamling i ICOM på møte i Buenos Aires den 4. november 1986.

Moralkodekser formuleres iblant meget kort, typeeksempel de ti bud i første Mosebok. De museumsetiske reglene er adskillig mer utførlig formulert. Teksten er sammenlagt 28 spalter lang, tilsvarende 14 tette trykksider. Men spørsmålet er allikevel hvor mye av yrkesetikken som blir fanget opp på denne måten. Det er temaet for mine refleksjoner i det følgende. ICOMs yrkesetiske kodeks består av et antall allmenne regler som behandler temaer som museumsledelsens ansvar overfor publikum, givere og samlinger og den enkelte museumsansattes ansvarsforhold. Der finns allmenne regler som slår fast f.eks. at lojalitet overfor de grunnleggende etiske reglene er viktigere enn lojalitet overfor kolleger og museet hvor man er ansatt; at en bør "overveie nøye sine faglige forpliktelser i forhold til stillingens innhold før en annen stilling søkes "hvis en er i den situasjon at en nylig har overtatt stillingen; at en alltid bør påskjønne og vise respekt for dem som en har mottatt kunnskaper fra, - og så videre. Der fins regler som angår spesielle forhold som en kan komme opp i som museumsansatt, f.eks. regler angående korrupsjon, fortrolighetshensyn, spørsmål angående konservering og restaurering av gjenstander, etc. Der fins en regel som sier at "menneskemateriale og annet følsomt materiale" bør brukes "med takt og respekt for de følelser omkring menneskeverd som finnes i alle folkeslag" (avsnitt 6.7 i kodeksen). Og så videre.

På yrkesetikken område som på allmenmoralens område spiller slike generelle regler en viktig rolle. De er med på å strukturere feltet. De fungerer som pekepinner i vanskelige situasjoner ved å henlede oppmerksomheten på relevante etiske faktorer som bør trekkes inn i avgjørelsesprosessen. Men de løser ingen problemer. Det fins ingen mekaniske avgjørelsesprosedyrer å falle tilbake på på det etiske området. Det betyr ikke at alle etiske situasjoner er vanskelige eller at det etiske området som helhet kjennetegnes av fravær av fengangsmetoder som kan føre til intersubjektiv enighet. Men det betyr at de etiske reglene må håndheves med forstand hvis de overhodet skal kunne være til nytte.

At det er umulig å gå frem til enighet på det etiske området er et ståpunkt som en kan fristes å innta dersom en ensidig fokuserer på meget vanskelige etiske spørsmål. Det er gjerne i vanskelige situasjoner at det blir aktuelt å tematisere etiske forhold. Men vi bør ikke glemme det forhold at der faktisk enighet om en lang rekke forhold, ikke bare i begrensede grupper eller innenfor landets grenser eller innenfor vår kultur, men også i et globalt perspektiv. I alle kulturer må en kunne vente å finne mer eller mindre velartikulerte regler angående ting som omsorg for barn og gamle og syke mennesker; i alle kulturer må en kunne vente å finne mer eller mindre uttrykkelig formulerte regler angående menneskelig verdighet, respekt for andre og selvrespekt, for å nevne et par eksempler. Eksakt hva som betraktes som menneskeverdig behandling varierer en hel del, men jeg er optimistisk nok til å tro at det vil være mulig å oppnå enighet i en lang rekke situasjoner også i diskusjoner over kulturgrensene.

Etiske konflikter oppstår gjerne i grenselandet mellom forskjellige kulturer og subkulturer. De eksisterende forskjellene viser seg ikke minst i forskjellig begrepsbruk. Det vi mener med "korrupsjon" er ikke nødvendigvis det samme som de mener med med tilsvarende uttrykk. Men det utelukker ikke et visst mål av enighet. Og overlappingsområdet kan ved en nærmere analyse vise seg å være større en man var tilbøyelig å tro til å begynne med. Kategorier som verdighet og forulempelse er universelt forekommende, vil jeg anta, med mange lokale variasjoner på de grunnleggende temaene. En kan se på den eksisterende allmenetikken i en gitt kultur nettopp som variasjoner på universelle etiske temaer. Det innebærer at de grunnleggende etiske begrepene, på samme måte som andre kulturelle begreper, er familiebegreper. For å mestre slike begreper er det ikke nok å lære et eller et par medlemmer av familien å kjenne. En må gjøre seg fortrolig med et helt repertoar av eksempler som tilsammen danner begrepets innhold.

Det fins en lang rekke eksempler på etisk og uetisk atferd som har en paradigmatisk status. Med dette mener jeg at de tjener som mønstereksempler, i positiv og i negativ forstand. Beherskelse av en kjerne av mønstereksempler er det nødvendige grunnlaget for å kunne behandle mer vanskelige tilfeller. Alle vil for eksempel kunne være enig i at det er etisk uforsvarlig å torturere barn, ville jeg tro. Noen vil muligens forsvare tortur av barn i helt spesielle situasjoner med den begrunnelse at en kan tenke seg situasjoner hvor dette ville være den minst dårlige utveien. Andre vil nekte å innlate seg på slike betraktninger overhodet. Men en person som ikke skjønner at der alltid er noe i veien med tortur av barn, ville neppe bli regnet som etisk kompetent.

Moralregler er med andre ord bare den ene siden av medaljen. Moralregler må nødvendigvis ledsages av et sett av eksempler; mønstertilfeller, paradigmatisk tilfeller. Sammen med det forutsatte settet av mønstertilfeller gir moralreglene god mening. Uten eksempler forblir de abstrakte. De har karakter av

tommelfingerregler, kan en si, som må forsynes med alskens utfyllende kommentarer for å få et konkret innhold. Tenk for eksempel på den allmenne regelen "Du skal ikke drepe", og alle de unntak som de fleste nok ville plusse på dersom de fikk tenkt seg om en stund.

Yrkesetiske regler pleier å ha karakter av tommelfingerregler som må utfylles med en mengde eksempler for å gi god mening. En yrkesetisk kodeks som ICOMs museumsetiske regelverk bygger på en rekke forutsetninger som ikke selv blir tematisert i regelverket. Allment kan vi si at et etisk regelverk som dette springer ut av en eksisterende **praksis** og er laget for å påvirke den eksisterende praksisen over tid. De intenderte påvirkningene kan for eksempel bestå i å forsterke visse holdninger og stimulere visse handlemåter på bekostning av andre mulige handlemåter. Regelen om respektfull behandling av menneskelevninger og rituelle gjenstander kunne være et eksempel på dette. Hva det innebærer nærmere bestemt å behandle slike ting "med respekt" er noe som best kan klargjøres ved hjelp av eksempler på respektfull behandling og det motsatte. Jeg forestiller meg at det på en lignende måte ligger en del avskrekkende erfaringer bak en regel som den at skriftlige garantier om ekthet eller vurderinger i form av verdianslag ikke bør gis til privatpersoner (avsnitt 8.5 i ICOMs museumsetiske regler).

At det etiske regelverket bygger på allerede eksisterende praksiser viser seg ikke minst i de begreper som brukes i regelformuleringene. Noen av begrepene er mer eller mindre fagspesifikke, andre har en mer allmen karakter. I avsnitt 6.7 av ICOMs etiske regler er det for eksempel snakk om "takt og respekt for de følelser omkring menneskeverd som finnes i alle folkeslag". Brukeren av den yrkesetiske kodeksen forutsettes altså å ha en allmenetisk kompetanse som blant annet innbefatter at vedkommende mestrer begreper som "takt", "respekt" og "menneskeverd" (eller "menneskelig verdighet" - i den engelske teksten brukes uttrykket "human dignity"). Og for å kunne mestre slike begreper må en være fortrolig med et temmelig omfattende repertoar av mønstertilfeller, for det første. For det andre må en være i stand til selv å finne frem til egnede handlemåter i konkrete situasjoner på bakgrunn av de eksisterende typetilfellene på det aktuelle området. En må ha ervervet et visst mål av "praktisk klokskap" eller "praktisk visdom", som Aristoteles kalte det.

Det nødvendige forholdet mellom allmenne etiske regler og et repertoar av eksempler er for øvrig ikke noe som kjennetegner bare det etiske området. Det dreier seg om et helt generelt begrepslogisk poeng: Allmenbegreper forutsetter et eksempelmateriale for å gi god mening, og eksempelmateriale er bare et eksempelmateriale i forhold til et eller annet begrep. Det deier seg om en hermeneutisk sirkel; begrepene forutsetter eksempler, som i sin tur forutsetter allmenbegreper.

I det kloke dokument som ICOMs museumsetiske regler utgjør forutsettes det, som vi nettopp har sett, at det i alle folkeslag

fins følelser omkring menneskeverd ("feelings for human dignity"). Det tror jeg er helt riktig, gitt en bestemt fortolkning av dette uttrykk. "Følelser" er kanskje ikke den aller beste betegnelsen en kunne ha valgt i denne forbindelse, siden det dreier seg som et konglomerat av holdninger, reaksjoner og handlingstendenser av forskjellig slag. Men gitt at "følelser" tolkes i retning av dette, vil det kunne gå. En kan imidlertid neppe regne med at de holdninger, reaksjoner og handlingstendenser som knytter seg til forestillingene om menneskelig verdighet i forskjellige kulturer er helt identiske over hele kloden. Det dreier seg snarere om en familie av beslektede foretelser som ligner mer eller mindre på hverandre i forskjellige henseender uten å ha noen distinktive trekk som kjennetegner alle familiens medlemmer til forskjell fra alle andre familier. Forulempelser som påvirker individenes verdighet er noe som fins i alle samfunn i alle kulturer, vil jeg anta. Men eksakt hva som regnes som forulepende vil kunne variere adskillig fra kultur til kultur. I noen kulturer er det kanskje akseptabelt å kritisere noen offentlig i visse situasjoner (f. eks. en ansatt, eller en student i et klasserom). I andre kulturer ville tilsvarende behandling bli regnet som helt utilgivelig, uansett bakgrunnen for kritikken. Det ville nemlig innebære at vedkommende mistet ansikt. Men det forhindrer ikke at kategorier som verdighet og forulempelse er universelt forekommende.

Dermed er veien også åpen for en global yrkesetikk av det slag som de museumsetiske reglene representerer. Igjen dreier det seg om allmenne temaer som kan varieres på forskjellige måter i forskjellige kulturer, men som må være til stede i en eller annen form. De allmenne yrkesetiske reglene må på samme måte som de allmenetiske reglene betraktes som familier av foretelser som ligner mer eller mindre på hverandre. En annen måte å uttrykke dette på er å si at samme grunnleggende regler innenfor visse grenser åpner for forskjellige men beslektede praksiser. Det videre arbeidet på dette området må følgelig bestå i å **synliggjøre** de eksisterende praksisene, for det første. Og for det andre bør det grunnleggende artikuleringsarbeidet følges opp med **kritisk refleksjon** over de eksisterende praksisene og arbeide med å **forbedre** de nåværende tilstandene. Området forefaller meg så viktig at jeg godt kunne tenke meg å foreslå et større forskningsprosjekt omkring dette. Et slikt prosjekt ville være ineressant både fra filosofisk synspunkt og fra muséenes synspunkt.